

บทที่ 2

แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิด (Thoughts)

แนวความคิด มีลักษณะใกล้เคียงกับทฤษฎี (Theories) ในสาขาวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure Science) หมายความว่า แนวความคิดเป็นองค์ความรู้ที่สังเคราะห์ขึ้น โดยผ่านกระบวนการแสวงหาความรู้ที่เป็นระบบ (Systematic) และดำเนินการตามวิธีทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) หรือวิธีการวิจัย (Research)

แนวความคิดที่ใช้ในการวิจัยเรื่องนี้ ประกอบด้วย แนวคิดต่อไปนี้

- 1) การท่องเที่ยว
- 2) ศักยภาพหรือองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยว
- 3) บ้านพัก Home Stay
- 4) ปรัชญาและแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- 5) องค์ประกอบของการท่องเที่ยว
- 6) ทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 7) ศักยภาพในการรองรับ
- 8) การพัฒนาอย่างยั่งยืน
- 9) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1) การท่องเที่ยว

1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

เกี่ยวกับความหมายของการท่องเที่ยวนี้ มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ฮอลโลเวย์ (Holloway, 1983:3) กล่าวว่า หมายถึง การที่คนเดินทางออกจากที่พัก ที่ทำงาน ไปยังสถานที่อื่น ในระยะเวลาดสั้นๆ และทำกิจกรรมต่างๆ ระหว่างพักอาศัยชั่วคราวในสถานที่ท่องเที่ยว ในขณะที่ พอนด์ (Pond, 1993:35) พูดถึงการท่องเที่ยวว่า หมายถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการและ

การอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดความสบายในการเดินทาง และ Mill กล่าวว่า เป็นการจัดกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความประทับใจ การบริการ การสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว

โคลท์แมน (Coltman, 1989 :3) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการเกี่ยวข้องกัน 4 องค์ประกอบคือนักท่องเที่ยว ผู้จัดบริการการท่องเที่ยว หน่วยงานในท้องถิ่นและประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่ศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ (อ้างในชุดโครงการวิจัยและพัฒนา) กล่าวถึงการท่องเที่ยวว่า เป็นกระบวนการเพิ่มพลังศักยภาพของท้องถิ่นในการเติบโต เป็นผู้สื่อความหมาย ถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่นักท่องเที่ยว โดยคนท้องถิ่นพัฒนาความสามารถด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ พัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ทำธุรกิจชุมชน เป็นแรงจูงใจให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมและทำประโยชน์ร่วมกัน ทำนองเดียวกัน นายกราเดช พยัคฆิเชียร ได้เสนอแนะการพัฒนา การท่องเที่ยวว่า ควรบูรณาการกิจกรรมด้านต่างๆ ในท้องถิ่น ทั้งทางด้านเกษตรปลอดสารพิษ ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน การดูแลสุขภาพโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยสมุนไพร ความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการทรัพยากรท้องถิ่นและประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าด้วยกัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวนี้ เดวิดสัน (Davidson, 1995:2) กล่าวว่า มี 3 ประการคือ

1. การท่องเที่ยวในเวลาว่าง ได้แก่ การเดินทางไปพักผ่อนในวันหยุด การเล่นกีฬา การท่องเที่ยวเพื่อชมศิลปวัฒนธรรม การเยี่ยมญาติมิตร ฯลฯ
2. การท่องเที่ยวทางธุรกิจ ได้แก่ การท่องเที่ยวเพื่อการเยี่ยมชมหรือซื้อสินค้า ชมการแสดงสินค้า การจัดนิทรรศการ การประชุมทางธุรกิจ ฯลฯ
3. การท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์อื่น ได้แก่ การท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพ การท่องเที่ยวเพื่อศาสนา ฯลฯ

จากความหมายและจุดประสงค์ของการท่องเที่ยวที่ผู้เชี่ยวชาญให้ไว้ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยว คือการที่คนเดินทางออกจากที่พักไปยังสถานที่อื่นและทำกิจกรรมระหว่างการเดินทางอันสัมพันธ์กับผู้จัดบริการการท่องเที่ยว หน่วยงานในท้องถิ่นและประชาชนในแหล่ง

ท่องเที่ยวที่เป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น บูรณาการกิจกรรมด้านต่างๆในท้องถิ่น เพื่อสร้างความประทับใจ และความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละบุคคลต่างก็มีวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

2) ศักยภาพหรือองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยว

ศักยภาพหรือองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวนั้นบรรล่วัตถุประสงค์ หรือ ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมี 3 ประการ หรือ 3 As คือ

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)
2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)
3. การเข้าถึง (Accessibility)

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวนั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการคือ

1.1 สิ่งดึงดูดใจที่เกิดจากสถานที่ (Site) และเหตุการณ์ที่น่าประทับใจ (Event) สถานที่ที่น่าสนใจนั้นอาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้นก็ได้ เช่นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามประทับใจ น่าสนใจ อันเกิดจากลักษณะของธรรมชาติ ภูมิอากาศและความสวยงามตามธรรมชาติของพื้นที่นั้น ส่วนเหตุการณ์ที่น่าสนใจ ได้แก่การจัดกิจกรรมต่างๆที่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละสถานที่ ได้แก่ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณีสงกรานต์ นอกจากนี้ยังมีที่เกิดจากความเชื่อเรื่องผี เช่น การพ่อนผีผด ผีเม็ง ของภาคเหนือ การแห่ผีดาโชนของจังหวัดเลย การไหว้ผีบ้าน ผีป่า ผีฝ่ายของชาวเขาในภาคเหนือ ประเพณีเกิดจากเรื่องธรรมชาติเช่น ประเพณีแห่นางแมว ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีเกิดจากพุทธศาสนาเช่น ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีปล่อยส้างลอง ประเพณีชักพระ ฯลฯ

1.2 วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่นั้นๆ อาจแสดงออกในรูปแบบของศาสนา สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ จารีตประเพณี ทั้งอดีตและปัจจุบันซึ่งอาจเหมือนกันหรือแตกต่างกัน

1.3 ขาดิพันธุ์ ได้แก่การเดินทางไปเยี่ยมญาติมิตรหรือเยี่ยมบ้านเกิดของบรรพบุรุษ

1.4 แหล่งบันเทิง เช่นสวนสัตว์ สวนสาธารณะ สนามกีฬา ฯลฯ

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) นักท่องเที่ยวเดินทางห่างไกลจากบ้าน ย่อมต้องการความสะดวกต่างๆ ได้แก่

2.1 ที่พัก (lodging) ที่พักเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการเดินทาง

2.2 ร้านอาหารและเครื่องดื่ม (Bar and restaurants) การจัดอาหารในแหล่งท่องเที่ยวต้องมีทั้งอาหารประจำชาติของนักท่องเที่ยวและอาหารท้องถิ่น

2.3 สถานบริการ (Support services) เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านซักรีด สถานอาบน้ำนันทนาการ

2.4 ปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) ได้แก่ ระบบการสื่อสาร การคมนาคม สาธารณูปโภค ความสะดวกสบายในการเดินทาง การติดต่อครอบครัว ความปลอดภัยในการพักผ่อน ฯลฯ

3. การเข้าถึง (Accessibility) ได้แก่ ระบบการขนส่ง (Transportation) ซึ่งประกอบด้วยเส้นทาง (The way) พาหนะ (Vehicle) สถานี และผู้ประกอบการ ที่นักท่องเที่ยวจะเกิดความประทับใจจากความเร็ว สะดวกสบาย ความปลอดภัยในการเดินทางและการต้อนรับ (Hospitality) ที่น่าประทับใจ

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวจะประสบผลสำเร็จ เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวนั้นจะต้องประกอบด้วยปัจจัย 5 ประการ คือ ความดึงดูดใจ ความน่าสนใจของสถานที่ทั้งสภาพธรรมชาติและภูมิอากาศ ประเพณี วิถีชีวิต ความสะดวกสบายของสถานที่พัก อาหาร การบริการ ความปลอดภัยในการเดินทางและความประทับใจในการต้อนรับ

3) บ้านพัก (Home Stay)

Home Stay หมายถึงบ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน และมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีชีวิต ของท้องถิ่นนั้น โดยเจ้าของบ้านจะจัดที่พักพร้อม อาหาร ให้นักท่องเที่ยว โดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยึดเอา รูปแบบที่พักเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของ นักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในรูปแบบของ Home Stay คือ การที่นักท่องเที่ยวได้มาพักอาศัยร่วมกับเจ้าของบ้านที่เป็นเกษตรกร และได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านเทคโนโลยีทางการเกษตร เช่น การเพาะพันธุ์กล้วยไม้ การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต รวมไปถึงการแปรรูป

ผลผลิตการเกษตร กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้สร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยความต้องการขั้นพื้นฐานที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการคือ

1. ที่พักสะอาดมีการดูแลสุขอนามัยที่ดี
2. อาหารพื้นบ้านที่ปรุงรสชาติของท้องถิ่น
3. กิจกรรมการท่องเที่ยวด้านต่างๆ ในพื้นที่
4. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นพร้อมทั้งจุดขายของฝากและของที่ระลึก
5. ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวความเป็นมิตรและรอยยิ้มของเจ้าบ้าน
6. การจัดการสินค้าของที่ระลึกเกี่ยวกับสินค้าและของที่ระลึกนั้นควรมีคุณลักษณะดังนี้

6.1 สินค้าของที่ระลึกจำพวกของกิน ทั้งอาหาร ขนม ของกินเล่น ของสดของแห้งนั้น ควรเป็นสินค้าที่ได้รับมาตรฐานการรับรองด้านความสะอาดและสุขอนามัย ตีฉลากการรับรองจากสำนักงานมาตรฐานสินค้า (สมก.) สำนักงานอาหารและยา (อย.) มาตรฐานฮาลาลจากสำนักราชมนตรี พร้อมทั้งวันหมดอายุ กำกับอยู่ด้วย

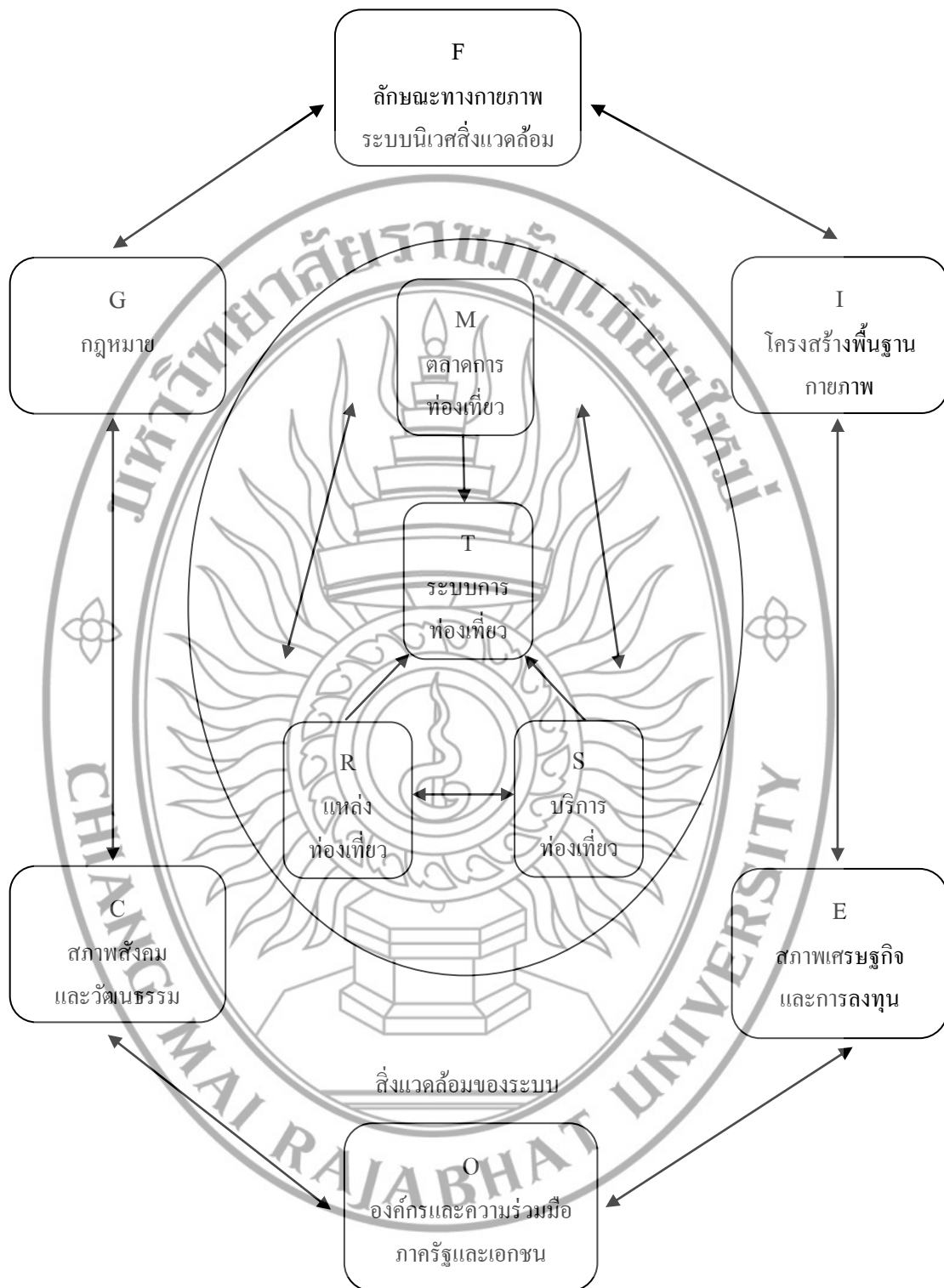
6.2 สินค้าของที่ระลึกจำพวกของใช้ของประดับที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาตินั้น ควรเป็นของที่สามารถผลิตปลูกได้ตามธรรมชาติที่ปราศจากมลพิษต่างๆ เช่น ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ควรเป็นผลิตภัณฑ์ที่ฟอกย้อมจากสีธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานที่ย้อมสีเช่นกัน ควรฟอกย้อมจากสีธรรมชาติ เช่น เครื่องจักสานไม้ไผ่ เครื่องจักสานหวาย เครื่องจักสานจากต้นจูด กก และไผ่ตาน ฯลฯ

6.3 การผลิตสินค้าที่ระลึกเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวขึ้น ผู้ผลิตต้องหลีกเลี่ยงการนำวัสดุที่เป็นสิ่งสงวนมาผลิตเป็นสินค้าของที่ระลึก เช่น ชากพืช และสัตว์ที่มีกฎหมายคุ้มครองว่าเป็นชนิดหายาก จำพวก เกววัลย์ (บันไดลิง) กระดองเต่า งาช้าง หนังกิ้งก่า เขี้ยวสัตว์ เปลือกหอย กัลปังหา และปะการัง ฯลฯ

4) ปรัชญาและแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นการนันทนาการ (Recreation) รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่าง (Leisure time) ที่มีการเดินทาง (Travel) เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่งซึ่งมักหมายถึงที่อยู่อาศัย ไปยังอีกที่หนึ่งซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้น (Motivator) จากความต้องการในด้านสัคยภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ (อนุชา เล็กสกุลดิลก, 2541 : 1)

การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการท่องเที่ยว (Tourism Service) และตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) แต่ละองค์ประกอบย่อยๆ ที่มีความสัมพันธ์กันเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยทั้ง 3 เกิดขึ้น เมื่อนักท่องเที่ยวได้ไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการหรือทัศนศึกษา นอกจากนี้ องค์ประกอบภายในระบบแล้ว การท่องเที่ยวยังมีสิ่งแวดล้อมสำคัญที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอีกหลายประการ เช่น สภาพกายภาพและระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจและการลงทุน สังคมและวัฒนธรรม องค์กรและกฎหมาย เป็นต้น ดังแสดงในภาพประกอบที่ 2.1 (อนุชา เล็กสกุลดิลก, 2541 : 2)

ภาพประกอบที่ 2.1 แสดงระบบการท่องเที่ยว (TOURISM SYSTEM)

ที่มา : อนุชา เล็กสกุลดิถ, 2541 : 2

5) องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวมี 4 ประการ คือ

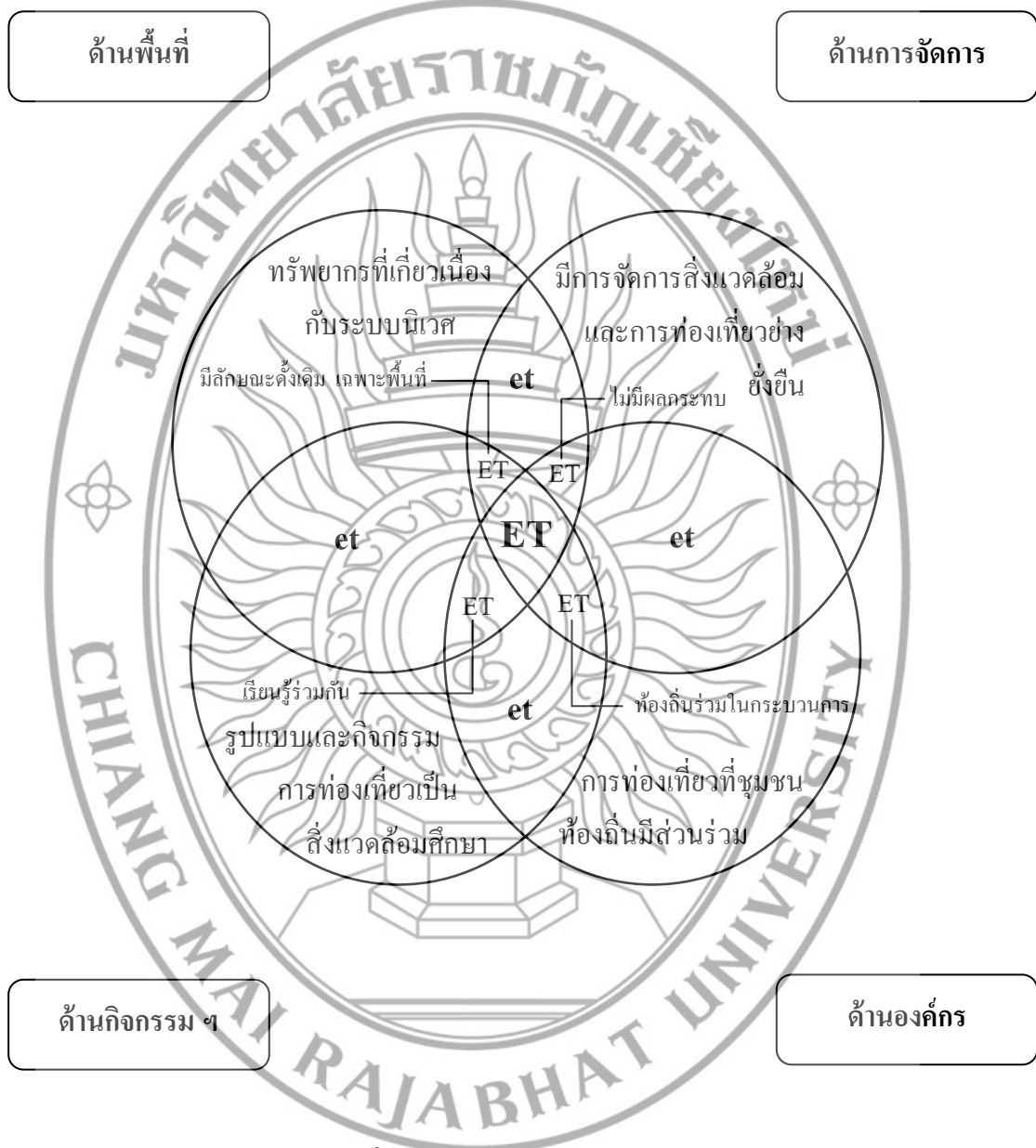
5.1 องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้ รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Ecosystem) ในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-base Tourism)

5.2 องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษา (Education) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) ความประทับใจ (Appreciation) เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmentally Education-base Tourism)

5.3 องค์ประกอบด้านองค์กร เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People participation) ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local benefit) โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายความว่ารวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (grass root) จนถึงการปกครองท้องถิ่น และรวมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติได้โดยมีการเรียนรู้ร่วมกัน จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation – base Tourism)

5.4 องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (no or low impact) มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การใช้ประโยชน์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัด

มลพิษ และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Managed Tourism) ดังแสดงในภาพประกอบที่ 2.2

ภาพประกอบที่ 2.2 แสดงองค์ประกอบของการท่องเที่ยว

- หมายเหตุ :
1. ดัดแปลงมาจาก Ralf Buckley. 1994
 2. ET, ET., et แสดงความเข้มข้นของการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism

นอกจากนี้การท่องเที่ยวจะบรรลุผลได้ดีต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ (Collier and Harraway, 1977 : 18)

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่ (Sites) และเหตุการณ์ (Events) สถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติสร้างหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าสนใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายที่ทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนเดินทางเข้าไปถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบายยิ่งขึ้น ดังนั้นการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐานในการผลิต (Infrastructure) เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยว

3. การเข้าไปถึง (Accessibility) การเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบการขนส่ง (Transportation) ซึ่งประกอบด้วย เส้นทาง (Way) พาหนะ (Vehicle) สถานี (Terminal) และผู้ประกอบการ (Carrier) การขนส่งมีวัตถุประสงค์ในการลำเลียงคนและสิ่งของ ไปยังจุดหมายปลายทางโดยผ่านเส้นทางหรือท่าลำเลียง

องค์ประกอบทั้ง 3 ประการดังกล่าว จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass tourism) แต่การท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มคนที่สนใจเฉพาะอย่าง เช่น กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มนักผจญภัย กลุ่มนักวิชาการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ หรือปัจจัยพื้นฐานในการผลิตบางอย่างอาจมีความจำเป็นน้อย เพราะกลุ่มบุคคลดังกล่าวแล้ว ต้องการศึกษแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติและวัฒนธรรมเดิม การสร้างปัจจัยการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวกถ้าปราศจากการวางแผนที่ดีก็ย่อมกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

6) ทรัพยากรการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว (Tourism Components and Supply)

Goeldner, Ritchie and McIntosh (2000 : 364-379) ได้อธิบายว่าองค์ประกอบของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเสนอขายแก่นักท่องเที่ยวมี 4 ประการ

1) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural Resources and Environment) ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อนักท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติที่ดีทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว ได้แก่ อากาศ ภูมิอากาศ โครงสร้างทางกายภาพของพื้นที่ลักษณะของดิน ภูมิประเทศ (Terrain) พืช (Flora) สัตว์ (Fauna) น้ำ หาดทราย ความสวยงามของธรรมชาติ ระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ ฯลฯ

ในด้านสิ่งแวดล้อม ความหมายของสิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบๆ สิ่งมีชีวิต และมีผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิต สิ่งแวดล้อมแบ่งออกเป็น สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ (Biological Environment) สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment) ทั้งที่ธรรมชาติสร้างและมนุษย์สร้าง แต่เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต (Tarbuck, 2000 : 12-16)

ถ้านำเรื่องสิ่งแวดล้อมมาประยุกต์กับการท่องเที่ยว หมายความว่าสิ่งแวดล้อมทั้ง 3 อย่าง ซึ่งอยู่รอบๆ ตัวนักท่องเที่ยว ต้องมีผลกระทบในทางบวกต่อนักท่องเที่ยว คือ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ไม่เกิดพิชภัยแก่นักท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินสนุกสนานแล้ว สิ่งแวดล้อมที่ดีควรยกระดับจิตใจที่ต่ำลงของนักท่องเที่ยวและส่งผลดีต่อสุขภาพ ดังนั้น ความพึงพอใจจึงไม่ควรเกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมประเภท ระบายมลพิษ และเกิดมลพิษ (Pollution) ในเรื่องน้ำ (Water) เสียง (Noise) อากาศ (Air) และสุนทรียภาพ (Aesthetic) (Holden, 2000 : 73)

2) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง (The Built Environment) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง ประกอบด้วย ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต (Infrastructure) คือ สิ่งก่อสร้างที่อยู่ในระดับพื้นดินและใต้ดิน เช่น ระบบการประปา ระบบบำบัดน้ำเสีย (Sewage System) ท่อส่งแก๊ส สายไฟฟ้า ระบบการระบายน้ำ (Drainage Systems) ถนน เครือข่ายการสื่อสาร และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ในทางธุรกิจ

อาคารสิ่งก่อสร้างด้านการท่องเที่ยว (Super Structure) ประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ได้แก่ สนามบิน ท่าเรือ สถานีรถไฟ สถานีรถยนต์ ที่จอดรถ ที่พักแรม ภัตตาคาร ร้านอาหารของที่ระลึก พิพิธภัณฑ์

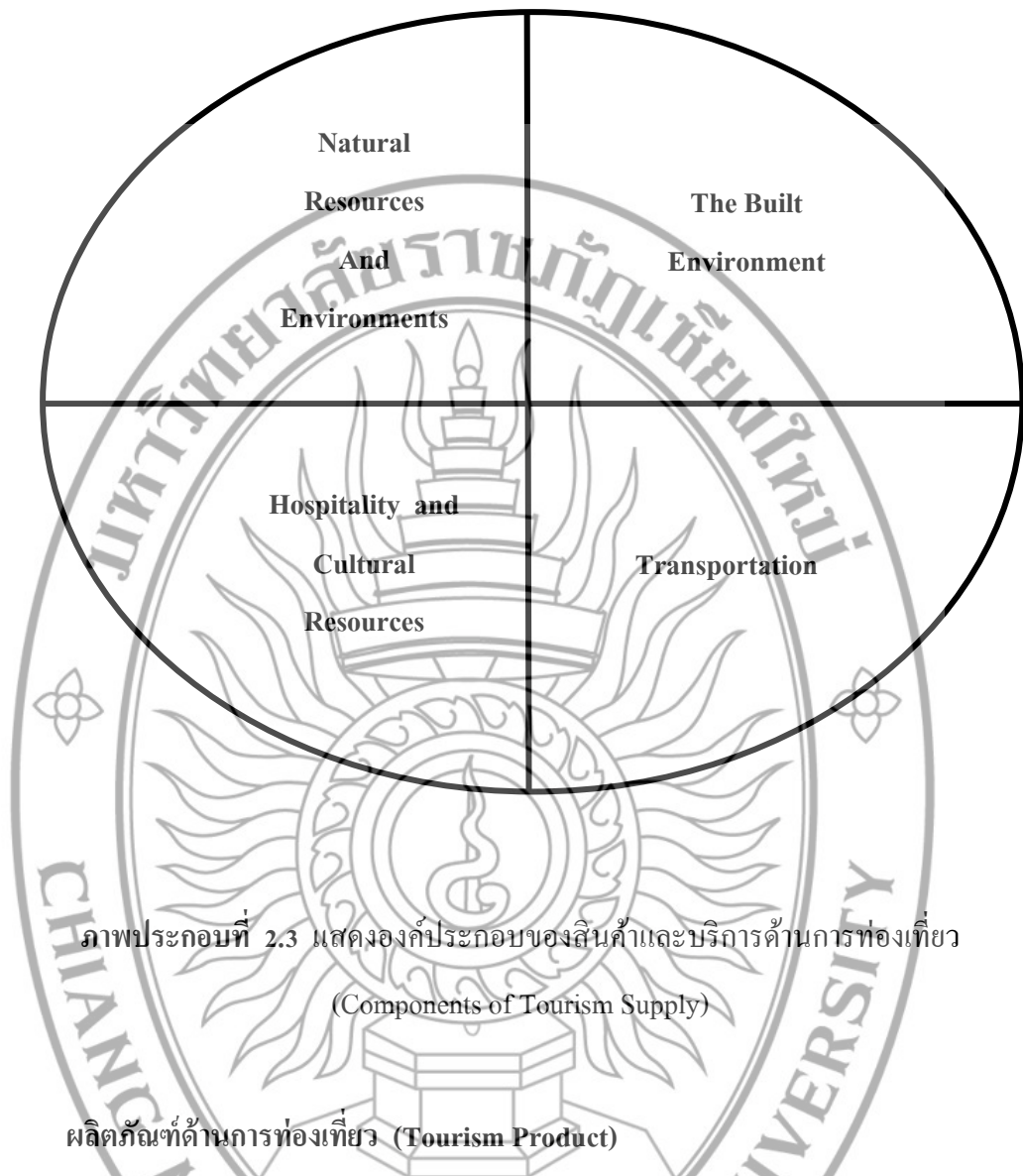
อาคารสิ่งก่อสร้างดังกล่าว ควรสร้างให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ ชีวภาพ และสังคม วัฒนธรรม ในเขตพื้นที่นั้นๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอน มีทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น ภูเขา ป่าไม้ ศิลปะในด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรมแบบไทยใหญ่ ดังนั้นการสร้างอาคารสิ่งก่อสร้าง ก็ควรคำนึงถึงความกลมกลืนกับธรรมชาติและประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของท้องถิ่น ถ้าต้องการพัฒนาเมืองดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3) การขนส่ง (Transportation) การขนส่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของบริการด้านการท่องเที่ยว เพราะการขนส่ง เป็นพาหนะในการนำนักท่องเที่ยวหรือนักเดินทางไปสู่จุดหมายหมายหรือแหล่งท่องเที่ยว การขนส่ง ประกอบด้วย การขนส่งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ในรูปแบบและการบริการที่หลากหลาย

4) อสังหาริมทรัพย์และทรัพยากรด้านวัฒนธรรม (Hospitality and Cultural Resources) อสังหาริมทรัพย์ เป็นการบริการที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ ชื่นชม นิยมชมชอบต่อประชาชนในท้องถิ่นหรือภาคบริการ อสังหาริมทรัพย์ จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริการด้านการท่องเที่ยว

ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ดนตรี การฟ้อนรำ การละคร การซื้อสินค้า การกีฬา และกิจกรรมอื่นๆ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อนักท่องเที่ยว เพราะทำให้นักท่องเที่ยว เกิดความประทับใจ ชื่นชอบ และต้องการกลับมาเยือนอีก

ผลิตภัณฑ์และบริการทั้ง 4 ประการดังกล่าว บางอย่างจัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม แต่องค์ประกอบทั้ง 4 ประการดังกล่าว คือ สินค้า หรือบริการ ซึ่งพร้อมเสนอขายให้แก่ผู้มาเยือน และนักท่องเที่ยว

ภาพประกอบที่ 2.3 แสดงองค์ประกอบของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว

(Components of Tourism Supply)

ผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว (Tourism Product)

ผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อม และบริการต่างๆ ซึ่งจัดให้นักท่องเที่ยว ในแนวความคิดของ Middleton (1944) ได้กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ

1) ความน่าประทับใจและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเกิดจากธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และวัฒนธรรม (Destination Attractions and Environment) เช่น ความสวยงามของน้ำทะเลและหาดทราย ความงดงาม และแปลกตาของถ้ำ ความยิ่งใหญ่ สวยงาม หรือมีคุณค่าของโบราณสถาน เป็นต้น

2) สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการของแหล่งท่องเที่ยว (Destination Attractions and Environment) เช่น ความสวยงามของน้ำทะเลและหาดทราย ความงดงาม และแปลกตาของ ถ้ำ ความยิ่งใหญ่ สวยงาม หรือมีคุณค่าของโบราณสถาน เป็นต้น

สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการของแหล่งท่องเที่ยว (Destination Facilities and Services) ในแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีที่พักรูปแบบต่างๆ ร้านอาหาร ระบบการขนส่ง กิจกรรมด้านกีฬาและนันทนาการ ร้านขายของที่ระลึก บริษัทนำเที่ยวศูนย์บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ที่ทำการตำรวจท่องเที่ยว ฯลฯ

3) การเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility of the Destination) ความสะดวกสบายและความรวดเร็วในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ดังนั้น การเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีการจัดสร้าง บังคับพื้นฐานการผลิต เช่น ถนน สนามบิน ทางรถไฟ ท่าเรือ ขนถ่ายพาหนะ ที่มีความรวดเร็วและปลอดภัยและการส่งเสริมดูแลจากรัฐบาล ในเรื่องอำนวยความสะดวกสบายในสิ่งดังกล่าวแล้ว (Makens, 1996 : 308-309)

4) จินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว (Images of the Destination) ความประทับใจหรือจินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว ทำให้บุคคลเกิดความใฝ่ฝันต้องการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว เพราะมนุษย์มีประสาท การรับรู้ด้วยตา หู และสมอง ที่สามารถได้เห็น ได้ฟังและบันทึกความทรงจำแห่งความประทับใจ เกิดความต้องการที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวหรือไปแล้ว มีความต้องการจะกลับไปเยี่ยมชมอีก หรือบอกต่อไปยังบุคคลอื่นๆ

5) ราคาที่เสนอต่อผู้บริโภค (Price of the Customer) ราคาของผลิตภัณฑ์หรือบริการทางการท่องเที่ยวที่เสนอต่อผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยว แตกต่างไปตามฤดูกาล เช่น ฤดูกาลท่องเที่ยว ราคาที่พักแพง แต่ฤดูกาลที่นักท่องเที่ยวน้อย ราคาที่พักถูก นอกจากนี้ ราคาขึ้นอยู่กับบริการและความสะดวกสบายที่ ผู้บริโภคจะได้รับด้วย เช่น ที่พักในโรงแรมระดับ 5 ดาว ราคาย่อมแพงกว่าที่พักประเภทโฮมพัก หรือเรือนแรม (Guest House)

ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าด้านการท่องเที่ยว หมายถึง ผลผลิตที่มีตัวตนสัมผัสได้ ผลผลิตที่ไม่มีตัวตน คือ การบริการและองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์หรือการบริการดังกล่าวแล้ว เช่น ความน่าประทับใจของแหล่งท่องเที่ยว และความสะดวกสบายในการเดินทาง จินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว ต่างรวมกันเป็นองค์ประกอบรวมของผลิตภัณฑ์หรือสินค้าด้านการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว ในรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ก่อให้เกิดแรงดึงดูดใจและเกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว (Tourist Attractions)

Weaver and Oppermann (2000 : 134-142) ได้อธิบายว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resources) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.) ธรรมชาติ (Nature) ก่อให้เกิดความน่าประทับใจ ในเรื่องของสถานที่ (Sites) ซึ่งหมายถึง ลักษณะทางภูมิประเทศ (Topography) เช่น ภูเขา หาดทราย ถ้ำ ฯลฯ ภูมิอากาศ (Climate) เช่น แสงแดด อุณหภูมิ ความชื้น ฯลฯ พื้นน้ำ (Hydrology) เช่น ทะเลสาบ แม่น้ำ น้ำตก น้ำพุร้อน ฯลฯ สัตว์ป่า พืช และทำเลที่ตั้ง องค์ประกอบดังกล่าวแล้ว ก่อให้เกิดเหตุการณ์ (Events) ที่น่าสนใจและดึงดูดใจ เช่น ภูเขาไฟระเบิด การไหลของกระแสน้ำ การอพยพของสัตว์ป่า

2.) วัฒนธรรม (Culture) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจอยู่ในลักษณะของรูปธรรมและนามธรรม สถานที่น่าประทับใจทางวัฒนธรรม เช่น แหล่งก่อนประวัติศาสตร์ สถานที่สมัยประวัติศาสตร์ เช่น สนามรบ เมืองโบราณ พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม กิจกรรมด้านการกีฬาและนันทนาการ

วัฒนธรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่น่าสนใจและเกิดความน่าประทับใจในการเดินทางท่องเที่ยว

การจัดแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังกล่าวมาแล้ว อาจจัดแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากธรรมชาติสร้าง และทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากมนุษย์สร้าง

ความน่าประทับใจของทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าว ต้องเกิดจากสถานที่ (Sites) และเหตุการณ์ (Event) ประกอบเข้าด้วยกัน ดังภาพประกอบที่ 2.4

ภาพประกอบที่ 2.4 แผนภูมิแสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวและการเกิดความน่าประทับใจ
ของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ องค์ประกอบสำคัญของสินค้า หรือ บริการซึ่งพร้อมเสนอขาย
หรือบริการแก่ผู้มาเยือนและนักเดินทาง

7) ศักยภาพในการรองรับ (Carrying Capacity)

ศักยภาพในการรองรับ หมายถึง จำนวนของกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยว เช่น ปริมาณนักท่องเที่ยว ปริมาณของการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สิ่งต่างๆ เหล่านั้น พอเหมาะและสมดุลไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่แหล่งท่องเที่ยว (Weaver and Oppermann, 2000 : 448) หรือ ศักยภาพในการรองรับ หมายถึง จำนวนของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวสามารถรองรับได้ (Goeldner, Ritchie and McIntosh , 2000 : 722) จำนวนหรือปริมาณการท่องเที่ยว หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยว อาคาร สิ่งก่อสร้าง ปัจจัยพื้นฐานการผลิต บริการต่าง ๆ ซึ่งมีจำนวนเหมาะสม สอดคล้องกลมกลืน กับสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวไม่ถูกทำลาย จึงต้องจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และสิ่งก่อสร้างซึ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับทางเศรษฐกิจ (Economic Carrying Capacity) หมายถึง ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม และไม่ก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

ศักยภาพในการรองรับทางจิตวิทยา (Psychological Carry Capacity) หมายถึง ภาพสะท้อนถึงรับความพึงพอใจของผู้มาเยือน หรือนักท่องเที่ยวที่ได้รับในแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Carry Capacity) หมายความว่า สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน หรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมทั้ง อากาศ เสียง น้ำ และภาพลักษณ์ทางสายตา ต้องไม่ถูกทำลายหรือสูญเสียจากการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับทางสังคม (Social Carry Capacity) หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายสังคมและวัฒนธรรมเดิมให้เปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่นสามารถรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ได้หรือผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน

ในการจัดกิจกรรมหรือกำหนดรูปแบบด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องตระหนักถึงศักยภาพในการรองรับของทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เพื่อให้ผลผลิตและบริการดังกล่าวใช้การให้เกิดประโยชน์สูงสุด นานที่สุด และส่งผลกระทบต่อชนน้อยที่สุด

8) การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

การพัฒนาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้กลุ่มนายทุนในประเทศพัฒนาและนายทุนขายทรัพยากร นายทุนนายหน้า ในประเทศกำลังพัฒนาร่ำรวยขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งทำให้กลุ่มนายทุนส่วนน้อยมั่งคั่ง แต่ส่งผลกระทบต่อความยากจน ความอดอยาก ไร้การศึกษา ปัญหาสังคม การทำลายทรัพยากร (Resources) สิ่งแวดล้อม (Environments) ทั้งด้านกายภาพและชีวภาพ ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) อย่างยับเยิน ทั้ง ๆ ที่ทรัพยากรชีวภาพมีประโยชน์อย่างมหาศาล แต่มนุษย์ก็ยังไม่ได้ศึกษาค้นคว้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์อีกมากมายหลายชนิดพันธุ์

การพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้ตระหนักถึงความเสียหายต่อโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และการรองรับของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีจุดจำกัด ได้รับการวิจารณ์อย่างกว้างขวางและเป็นกระบวนการต่อเนื่อง กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเกิดแนวคิดที่ว่า “เราไม่ได้รับมรดกทรัพยากรในโลกนี้มาจากบรรพบุรุษของเรา แต่เราขอยืมมาจากลูกหลาน และควรส่งมอบให้แก่ลูกหลานอย่าง ‘ไม่เสื่อมคลาย’” (Theobald, Ed., 1994 : 275)

ในปี ค.ศ.1972 (พ.ศ.2515) เดเนลลาและเดนนิส มีโดวส์ (Danella and Dennis Meadows) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Limits to Growth” เสนอสาระสำคัญว่า ทรัพยากรและการรองรับมลภาวะของโลกมีขอบเขตจำกัด พิษภัยของการพัฒนาจะทำให้ลายมนุษย์และจะมองเห็นได้ในระยะเวลาอันใกล้ (Theobald, Ed., 1994:275)

จากปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว จึงทำให้องค์สหประชาชาติ (UNO) จัดการประชุมสหประชาชาติ เรื่อง “สิ่งแวดล้อมของมนุษย์” ขึ้นเป็นครั้งแรก ณ กรุงสต็อกโฮล์ม (Stockholm) ประเทศสวีเดน เมื่อวันที่ 5-16 มิถุนายน ค.ศ.1972 (พ.ศ.2515) ผลการประชุมทำให้ประเทศสมาชิกจัดตั้งองค์กรขึ้นรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม หลังจากนั้นได้มีการประชุมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้นอีกหลายครั้ง

ในปี ค.ศ.1980 (พ.ศ.2523) หน่วยงานอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติระหว่างประเทศ (The International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources) ได้จัดการแสดงประชามติเกี่ยวกับเรื่อง ยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์โลก และได้เสนอแนวคิดเรื่อง

การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) แนวความคิดดังกล่าวก็ได้แพร่หลายอย่างต่อเนื่องในการประชุมระหว่างประเทศในเวลาต่อมา

การพัฒนาแบบยั่งยืน มีแนวความคิดว่า ระบบนิเวศมีจุดจำกัดในการรองรับของการพัฒนาเศรษฐกิจ การขยายตัวทางเศรษฐกิจมากเกินไป ส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรชีวภาพ มนุษย์ควรใช้ทรัพยากรอย่างอนุรักษ์ และลดบทบาทของการเป็นนักบริโภคนิยมและวัตถุนิยม เพราะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการใช้ทรัพยากร เพราะทรัพยากรมีศักยภาพในการรองรับและปริมาณที่จำกัด

แนวความคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 ได้ปรากฏเด่นชัดและยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ในปลายทศวรรษที่ 1970 หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องกระทำพร้อมๆ กัน 3 มิติ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งทางด้านกายภาพและชีวภาพ และการพัฒนาด้านสังคม-วัฒนธรรม และเป็นการพัฒนาบูรณาการที่ทำให้เกิดองค์รวม ดังข้อความพระปิฎก (2546 : 65) ได้อธิบายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน มีลักษณะเป็นการพัฒนาที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balanced)

Curson (1990, อ้างในพระธรรมปิฎก, 2546 : 65) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ นโยบายที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบันโดยไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต

แนวความคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยการยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวม กระทำพร้อมๆ กัน และเกิดการพัฒนอย่างกลมกลืน ระหว่างระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม-วัฒนธรรม ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องยึดหลัก การอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการในอนาคตควบคู่กับปัจจุบันและศักยภาพในการรับรองของพื้นที่พัฒนา

แนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ ค.ศ.1970 (พ.ศ.2513) และปรากฏหลักการเด่นชัดขึ้นใน ค.ศ.1980 (พ.ศ.2523) และแนวคิดหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืนก่อให้เกิดแนวคิดและหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พร้อม ๆ กัน แต่หลักการและแนวปฏิบัติของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เ่นชัดขึ้นใน ค.ศ. 1990 (พ.ศ.2533)

9) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

การท่องเที่ยวแบบมวลชน ได้รับความนิยมมากขึ้นหลังจากได้มีการพัฒนาระบบการขนส่งและเทคโนโลยี การศึกษาขององค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ได้สรุปสถานการณ์ท่องเที่ยวโลก ไว้ว่าในปี ค.ศ.1950 (พ.ศ.2493) มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลก 25 ล้านคน ในปี ค.ศ.1960 (พ.ศ.2503) มีจำนวน 69 ล้านคน ในปี ค.ศ.1970 (พ.ศ.2513) จำนวน 166 ล้านคน องค์การท่องเที่ยวโลก ได้พยากรณ์ว่า ในปี ค.ศ.2000 (พ.ศ.2543) จะมีนักท่องเที่ยวทั่วโลก 661 ล้านคน ปี ค.ศ.2010 (พ.ศ.2553) จะมีนักท่องเที่ยวโลก 937 ล้านคน และในปี ค.ศ.2020 (พ.ศ.2563) จะมีนักท่องเที่ยวโลก 1602 ล้านคน

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยว ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ อย่างมาก เช่นเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เกี่ยวข้องกับการเสนอขาย ผลผลิตด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพและสังคมวัฒนธรรมความมั่นคง สมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมดังกล่าว มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว

การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวดังกล่าวมาแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อความไม่ยั่งยืนของทรัพยากร ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) เช่นเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระบบอื่นๆ แนวคิดในเรื่องการท่องเที่ยวแบบใหม่ จึงเริ่มเกิดขึ้น ตั้งแต่ ค.ศ.1965 (พ.ศ.2506) เมื่อ เฮทเซอร์ (Hetzer) ได้อธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เฮทเซอร์ ได้เสนอให้การท่องเที่ยวรับผิดชอบปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการ (Fennell, 1999 : 31)

- 1) การท่องเที่ยวต้องกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
- 2) การท่องเที่ยวต้องเคารพในวัฒนธรรมของท้องถิ่น และกระทบต่อวัฒนธรรมดังกล่าวแล้วน้อยที่สุด
- 3) การท่องเที่ยวต้องยอมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์มากที่สุด
- 4) นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว

แนวคิดเริ่มต้นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) จึงเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการพัฒนาแบบยั่งยืน และดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

ในปี ค.ศ.1967 (พ.ศ.2519) รัฐบาลแคนาดาได้สนองตอบในเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงได้ประกาศเขตการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามแนวถนนทราน-แคนาดา (Trans Canada Highway, Fennell, 1999 : 31)

ในปี ค.ศ.1982 (พ.ศ.2525) คริพเพินดอร์ฟ (Krippendorf) ได้เสนอการท่องเที่ยวแนวทางใหม่ว่า เป็นการท่องเที่ยวซึ่งตรงกันข้ามกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนซึ่งเคยปฏิบัติกันมา การท่องเที่ยวแนวทางใหม่ไม่ควรเน้นผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในการบริการ แต่ควรเน้นในเรื่องความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และหลีกเลี่ยงการทำลายสิ่งแวดล้อม (Fennell, 1999 : 9)

จากการประชุมเกี่ยวกับเรื่องโอกาสทางธุรกิจ และสิ่งแวดล้อมของโลก ในประเทศแคนาดา 2 ครั้งในปี ค.ศ.1990 (พ.ศ.2533) และ ค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) ที่ประชุมได้กระตุ้นให้การพัฒนาระมัดระวังผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหลายประการ ดังนั้น ต้องยึดหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ในการประชุมองค์การสหประชาชาติเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on the Environment and Development) ที่ประเทศบราซิล ในปี ค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) ที่ประชุมได้อภิปรายและเกิดผลสรุปว่า ประเทศสมาชิกต้องช่วยกันป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมของโลก ลดการพัฒนาอุตสาหกรรมและการพัฒนาอื่น ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ประเทศที่ร่ำรวยควรคำนึงเอาใจใส่เกี่ยวกับคุณภาพของชีวิต การสร้างรายได้ต่อบุคคลที่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม และควรจัดงบประมาณเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม การทำให้สิ่งแวดล้อมได้รับความเสียหาย ย่อมมีผลกระทบต่อ ระบบนิเวศของโลก (Clarke and Clegg, 1998 : 374) นอกจากนี้ที่ประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น (Theobald, Ed., 1994 : 274)

แนวคิดของการพัฒนาแบบยั่งยืน มีส่วนการขยายต่อเติมให้เกิดแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ถ้าวเคราะห์ในเชิงประวัติแนวคิดในการเกิดขึ้นแล้ว น่าจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวต่างก็ใช้ทรัพยากรเป็นวัตถุดิบในการผลิต และเป็นผลิตภัณฑ์ในการจำหน่าย ทั้ง 2 กิจกรรมจึงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงเกิดขึ้น แล้วโยงใยมาถึงสาเหตุว่ามาจากอะไร และจะแก้ไขอย่างไร

ความหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Swarbrooke (1998 : 13) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าเป็นการท่องเที่ยวซึ่งทำให้เศรษฐกิจ เจริญงอกงาม แต่ต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และ โครงสร้างทางสังคมของชุมชนในท้องถิ่น

ในการพัฒนาแบบยั่งยืนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ประกอบด้วยหลักการต่อไปนี้ (Rogers and Slinn, 1995 : 162-163)

- 1) สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากรสมบัติที่สำคัญและมีคุณค่ายิ่งต่อการท่องเที่ยว ต้องรักษาให้มีสภาพเหมือนเดิม สำหรับลูกหลานในอนาคต มิใช่ถูกทำลายในระยะสั้น
- 2) การท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกประโยชน์ให้กับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว ให้มีความเสมอภาคเท่ากันนักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่นักท่องเที่ยวแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวอย่างเดียว ชุมชนควรได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน จากการท่องเที่ยวด้วย
- 3) การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องส่งผลต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายทรัพยากร ก่อให้เกิดผลเสียหายในอนาคต หรือส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม
- 4) กิจกรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรจะยอมรับสภาพธรรมชาติ และลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมหรือการพัฒนาดังกล่าว กล่าวคือ ถ้าแหล่งท่องเที่ยวใดเปราะบางทางธรรมชาติ มากเกินไป ก็ควรพัฒนาสถานที่นั้นภายในขอบเขตและให้กระทบต่อธรรมชาติน้อยที่สุด เช่น จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จำกัดกิจกรรมและเวลาของการท่องเที่ยว
- 5) ความกลมกลืนที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องเกิดจากความต้องการของนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยว
- 6) การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต้องไม่ทำลายหลักการของการพัฒนาแบบยั่งยืน

7) องค์การทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์การในท้องถิ่น และองค์การด้านสิ่งแวดล้อม ต้องยอมรับในหลักการดังกล่าวแล้ว และจะต้องปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่แท้จริง

นอกจากนี้ Swarbrooke (1998 : 60) ได้ให้หลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ ดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไม่ต่อต้านการเจริญเติบโต อันเนื่องมาจากการพัฒนา แต่ต้องเน้นข้อจำกัดของการเจริญเติบโต และการท่องเที่ยวต้องจัดการบริหารภายใต้ข้อจำกัดนี้
- 2) ต้องจัดการวางแผนและการจัดการที่เหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์
- 3) คำนึงถึงผลกระทบยาวมากกว่าระยะสั้น
- 4) การจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มิได้มุ่งเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อม แต่รวมถึงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และการบริการ
- 5) ให้ความสำคัญกับความต้องการที่ทำให้มนุษย์เกิดความพึงพอใจ แต่ต้องอยู่ภายใต้ความเสมอภาคและยุติธรรม

หลักจากแนวคิดในการพัฒนาแบบยั่งยืน และการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้ผ่านการพิจารณาจากการประชุมนานาชาติหลายครั้ง ผลจากการประชุมจึงบังคับให้ภาครัฐบาลและภาคเอกชนต้องสนองนโยบายการท่องเที่ยวแบบทางเลือก ประกอบกับผู้บริโภครุ่นใหม่ (Boomer Consumer) มีจิตใจที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวจึงต้องปรับเปลี่ยน

ในปัจจุบันได้มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสังคม-วัฒนธรรม (Socio-Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวทางทะเล (Marine Tourism) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism)

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องประกอบด้วย 3 มิติ

1) การจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน (Swarbrooke, 1998 : 50-56)

2) การจัดการด้านเศรษฐกิจ ให้เกิดความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ (Goelder, Ritchie and McIntosh, 2001 : 420 – 421 ; and Swarbrooke, 1998 : 66)

3) การจัดการด้านสังคม และวัฒนธรรมให้กระทบน้อยที่สุด (Weaver and Oppermann, 2000 : 353 - 355)

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ไม่ใช่การขายวัฒนธรรมเป็นสินค้า แต่การท่องเที่ยว ควรอนุรักษ์ วัฒนธรรมตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น (Davidson, 1994) ให้ดำรงอยู่ต่อไปชั่วลูกหลาน

กิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องเกิดขึ้นจากผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน (Plan) กระทำกิจกรรม (Do) วิเคราะห์ ตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงทำใหม่ (Act) องค์การภาครัฐบาลทั้งส่วนกลางและท้องถิ่นภาค ธุรกิจเอกชน กลุ่มองค์กรอิสระ สื่อมวลชน ผู้เชี่ยวชาญ นักท่องเที่ยว และอาสาสมัครต้องร่วมกัน เสริมสร้างกิจกรรมเพื่อวางเป้าหมายสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสียดังกล่าวแล้ว ย่อมทำให้เกิดผลต่อเนื่อง ดังนี้

1) ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ในกลุ่มผู้มีส่วน ได้เสีย ทั้งคนในชุมชน และผู้ประกอบการ

นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มในผลผลิต ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรและภูมิ ปัญญาในท้องถิ่น

2) ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม การวางแผนและปฏิบัติงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสีย หลายๆ สาขาวิชาการและหลายๆ สาขาอาชีพ ย่อมทำให้เกิด กฎ กติกา หรือข้อตกลง ที่กระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ดังนั้น ทรัพยากรดังกล่าวแล้วจึงถูกใช้อย่าง ประหยัด เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนส่วนมากที่สุด และสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

3) ความยั่งยืนทางด้านสังคม และวัฒนธรรม ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติ และวัฒนธรรมมีศักยภาพในการรองรับ (Carring Capacity) ถ้าเกินศักยภาพก็จะเกิดการสูญเสีย หรือล่มสลาย จุดจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว และการสร้างสถานบริการด้านการท่องเที่ยว จึงต้องคำนึงถึงศักยภาพในการรองรับเพื่อตระหนักมิให้ส่งผลกระทบทางลบต่อสังคม และ วัฒนธรรม

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมขอบข่ายของการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ หลหลายรูปแบบ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมุ่งพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (ธรรมชาติสร้างและมนุษย์สร้าง) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจาก ภาครัฐบาล ภาคเอกชน นักท่องเที่ยว ชุมชนในท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

เป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ต้องการให้การท่องเที่ยวทุกรูปแบบ เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แต่ความหวังนี้จะสำเร็จหรือไม่ คำตอบอยู่ที่ทุกคนซึ่งมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อุดร วงษ์ทับทิมและคณะ (2545) วิจัยเรื่อง ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป้าหมายของโครงการวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยวในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม การวิจัยยังต้องการหาองค์ความรู้เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

จากการปฏิบัติงานวิจัยร่วมกับชุมชน ได้ข้อสรุปที่สำคัญ ดังนี้

1) ชุมชนเห็นคุณค่าของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ผืนป่า ดินน้ำมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชนมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ โดยดำเนินการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว และกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวไม่ให้มีการตัดถนนเข้าไปในผืนป่า ลดการก่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้น้อยที่สุด ทั้งในทางตรงและทางอ้อม

2) ชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการศึกษาปัญหาการท่องเที่ยว และผลกระทบที่ชุมชนอาจได้รับจากการท่องเที่ยว การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในชุมชน นักท่องเที่ยวต้องเดินเข้าไปโดยมีชาวบ้านเป็นคนนำทาง

3) โครงสร้างฐานรากเศรษฐกิจชุมชน เป็นเกษตรกรรมปลูกข้าว ถั่วเหลือง กระเทียม และเลี้ยงสัตว์ ต้องการให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมของชุมชนเท่านั้น

4) ชุมชนต้องการรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม มีการตั้งรับและปรับตัวให้เข้ากับกระแสของการท่องเที่ยวขยายเข้ามาในชุมชนด้วยการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน เผยแพร่วิถีแห่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม

มิใช่เป็นการขายวัฒนธรรมพร้อมทั้งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์รากเหง้าทาง วัฒนธรรมและฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม ทั้งนิทานพื้นบ้าน (ปดอเลอเปลอ) และลำนำพื้นบ้าน

พรหมมินทร์ พวงมาลาและคณะ (2546) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์แบบยั่งยืนบ้านกำแพง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ โดย ศึกษาสภาพการณ์ด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้านแม่กำแพง และค้นหาองค์ความรู้และศักยภาพ ชุมชนในด้านการท่องเที่ยว พบว่า สภาพการณ์ด้านการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชัดเจนขึ้น มีรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นขั้นเป็นตอน ชาวบ้านมีความเข้าใจในเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีมาตรฐานในการดำรงชีวิตมากขึ้น ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ได้รับการ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มีผลงานของภูมิปัญญาชาวบ้าน มีแนวทางที่ถูกต้องในการ จัดสรรรายได้ให้กับชุมชนและประชาชน หมู่บ้านได้รับการตกแต่งปรับปรุงให้สวยงาม ได้เส้นทาง การเดินป่า ในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เห็นศักยภาพของชุมชนในด้านการท่องเที่ยวและองค์ ความรู้ชุมชนในด้านต่างๆ มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับกลุ่ม

เดชา ไฉ่สูงเนิน (2543) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตร กรณีศึกษาบ้าน ม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการ บริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตรบ้านม่วงคำมีสาเหตุมาจาก การมอบอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการ บริหารงานด้านการท่องเที่ยวยังไม่ชัดเจน เจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว เกษตรบ้านม่วงคำยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการบริหารด้านการท่องเที่ยว ขาดงบประมาณ ขาด บุคลากร ขาดการประสานงานและความร่วมมือระหว่างองค์กร และเกิดความขัดแย้ง ภายในและ ภายนอกชุมชน ส่วนการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตรบ้านม่วงคำ จะต้องมิ การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเกษตรแก่บุคลากรที่เข้ามาดำเนินงาน ต้องมีการวางแผน เพื่อจัดระบบการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเพื่อให้เป็นการท่องเที่ยวแบบครบวงจร มีการจัดแบ่งพื้นที่ เพื่อใช้ในการศึกษาดูงานและการท่องเที่ยวตามความเหมาะสมของพื้นที่ โดยจัดให้เป็นสัดส่วนตาม จิตความสามารถของพื้นที่ และชุมชนที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ ต้องมีการพัฒนาและ ปรับปรุงอาคารสถานที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ส่วนสิ่งที่จะต้องดำเนินการเร่งด่วนคือ การ ประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนในท้องถิ่นและองค์กรภายนอกอย่างต่อเนื่อง และต้องเร่งสร้าง

ความสามัคคีเพื่อเพิ่มการต่อรองทางการตลาดในการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร และให้ประชาชนทั้งในและนอกหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตรให้มากยิ่งขึ้น

พนัส พฤกษ์สุนันท์ และคณะ (2545) ได้ศึกษาการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนน่าอยู่ กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี พบว่า ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนได้แก่ การได้แก่นำชุมชนที่เป็นนักพัฒนาและมีความเสียสละ

จากงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จนั้น ชุมชนจะต้องมีผู้นำที่มีความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการ มีความเสียสละ รู้จักพัฒนาสมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติ มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีผลงานของภูมิปัญญาชาวบ้านและมีแนวทางในการจัดสรรรายได้ให้แก่ชุมชนและประชาชน